

Hollands Spoor

DEBATTEN STRATEGIEBERAAD RIJKSBREED & WRR

Verslag

Brede welvaart

Dinsdag 14 april 2026

Op 14 april 2026 vond de Hollands Spoorbijeenkomst over Brede welvaart plaats. Deze werd georganiseerd door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR).

Hollands Spoor is een debatreeks van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het Strategieberaad Rijksbreed. Tijdens deze bijeenkomsten spreken beleidsverantwoordelijken en bestuurders met wetenschappers, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld over belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen en de implicaties daarvan voor het beleid.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
Buitenhof 34
Postbus 20004
2500 EA Den Haag
Telefoon 070-356 46 00
E-mail info@wrr.nl
Website www.wrr.nl

Willen we verder komen met brede welvaart, dan is het nodig dat we een gezamenlijke taal ontwikkelen, met een eenduidige definitie en een overzichtelijke set indicatoren. Daarbij horen doelstellingen die door de politiek zijn geformuleerd, voortkomend uit breed gedragen waarden. Om brede welvaart in deze vorm een plek te geven in de begrotings- en verantwoordingscyclus, is het van belang dat de ‘Haagse verkokering’ wordt losgelaten: integraal werken is het devies. Beleidsambtenaren zouden daarbij weer nadrukkelijker in de positie moeten worden gebracht om de politiek van wetenschappelijk gefundeerd advies te voorzien. Een taskforce of coalitie rond brede welvaart kan deze voorstellen in de praktijk verder uitwerken.

Dit zijn de belangrijkste uitkomsten van de Hollands Spoorbijeenkomst over brede welvaart die de WRR op 14 april 2026 organiseerde. Doel van deze bijeenkomst was om te onderzoeken hoe het ervoor staat met het brede welvaartsbegrip, zowel in wetenschappelijke als in politieke en beleidsmatige zin. De discussie over brede welvaart is in Nederland zo’n vijftien jaar geleden op gang gekomen. Hoever zijn we inmiddels met de operationalisering, meting en toepassing van het brede welvaartsbegrip? Hoe zorgen we dat het hoger op de politieke agenda komt te staan? En hoe kan het beter worden ingebed in de ambtelijke begrotings- en verantwoordingscyclus? Hierover spraken zo’n vijftig wetenschappers, beleidsambtenaren, praktijkdeskundigen en andere betrokkenen met elkaar.

Input voor de discussie vormden vier inleidingen en twee korte reflecties. **Marko Hekkert** (directeur PBL) pleitte ervoor om het brede welvaarts kader te verleggen van terugkijken naar vooruitkijken. **Pieter Duisenberg** (president Algemene Rekenkamer) introduceerde een dashboard met zo’n vijftig indicatoren, als eerste aanzet om brede welvaart in te bedden in de begrotings- en verantwoordingscyclus. **Loes Mulder** (secretaris-generaal OCW) hield een pleidooi voor grensoverschrijdend bijdragen aan het geluk van Nederlandse burgers. En tot slot bracht **Otto Raspe** (RaboResearch, Professor of Practice Brede Welvaart Tilburg University) aan de hand van drie voorbeelden van empirisch meten in beeld hoe we kunnen koersen op het kompas van de brede welvaart. Voor de reflecties vanuit de Tweede Kamer zorgden **Natasha Stroeker** (hoofd Dienst Analyse en Onderzoek Tweede Kamer) en **Joost Sneller** (Tweede Kamerlid D66). Daarna volgde een plenaire discussie die hier, indachtig het ‘Chatham House Rule-karakter’ van de bijeenkomst, niet op naam is uitgeschreven maar samengebracht is in terugkerende thema’s.

Ontwikkelingen op het gebied van brede welvaart: kort overzicht

- 2013: rapport 'Naar een lerende economie' door de WRR
- 2016: parlementaire onderzoekscommissie Breed welvaartsbegrip (commissie-Grashoff)
- 2017: introductie Monitor Brede Welvaart door CBS
- 2023: brede welvaart geïntegreerd in Miljoenennota
- 2023: eerste publicatie factsheets brede welvaart door CBS
- 2023: introductie Beleidskompas, waarin nieuwe beleidsvoorstellen worden getoetst op brede welvaart
- 2024: reflectie Miljoenennota op brede welvaart door planbureaus

Deel I De inleidingen

Verleg het brede welvaarts kader: van terugkijken naar vooruitkijken

Als het gaat om brede welvaart zijn we in Nederland goed in terugkijken, maar minder goed in vooruitkijken. En dat is een probleem: op het moment dat belangrijke politieke beslissingen worden genomen, wordt brede welvaart nu onvoldoende meegewogen. We zouden de data en het raamwerk op tafel moeten hebben om vanuit het perspectief van brede welvaart een afgewogen beslissing te kunnen nemen. Een gedeeld kader stelt de Tweede Kamer ook in staat om te controleren in hoeverre dit proces goed is verlopen. Het is alleen niet makkelijk om tot zo'n gedeeld kader te komen.

Qua economische groei gaat het de laatste jaren – in Nederland, maar ook op wereldniveau – weliswaar behoorlijk goed, maar dit heeft een hoge prijs. Structureel worden de grenzen van de planeet opgerekt, en erger nog: de aarde lijkt haar weerbaarheid te verliezen. We hebben te veel grondstoffen nodig om economisch verder te kunnen groeien. Vanuit milieukundig leefomgevingsperspectief is dit zeer zorgelijk. Ook Nederlandse burgers geven aan het belangrijk te vinden dat bij het maken van beleid niet alleen rekening wordt gehouden met financiële gevolgen, maar ook met ecologische en sociale gevolgen.

In 2016 concludeerde de parlementaire onderzoekscommissie Breed welvaartsbegrip (commissie-Grashoff) al dat het bbp niet volstaat als enige maatstaf voor de vooruitgang en

kwaliteit van leven. In de jaren daarna volgden diverse initiatieven op het gebied van brede welvaart, zoals de introductie van het Beleidskompas in 2023, waarin vragen zijn opgenomen om nieuwe beleidsvoorstellen te toetsen op brede welvaart¹. Daarnaast schreven verschillende instanties adviezen gericht op inbedding van brede welvaart in beleid en besluitvorming. Toch is de politieke belangstelling voor brede welvaart inmiddels tanende. De blik is vooral gericht op economische groei. Ook het nieuwe kabinet heeft vooral aandacht voor overheidsfinanciën.

Om brede welvaart terug op de politieke agenda te krijgen, moet dus ten eerste de stap worden gezet van terugkijken naar vooruitkijken: brede welvaartsafwegingen doen er juist toe op het moment dat de beleidsbeslissing wordt genomen. Momenteel ontbreekt het aan de methode en de data die het beslissingsproces faciliteren. Er is veel meer overeenstemming nodig over de manier waarop we brede welvaart meten. Daarbij moet op alle dimensies – dus ook voor het natuurlijk en sociaal kapitaal – een doelstelling worden geformuleerd, inclusief een langetermijndoorrekening van het doelbereik. De politieke én wetenschappelijke wil om dit te bereiken is hiervoor onontbeerlijk. Het is vervolgens aan de planbureaus om de directe en indirecte effecten van beleid op brede welvaart in kaart te brengen. Daarbij gaat het om de verdeling tussen kapitalen – hier en nu, later en elders. Het zou goed zijn als de overheid middelen vrijmaakt om, naast ex-postmonitoring door het CBS, ook ex-antebeleidsevaluatie mogelijk te maken.

Begroten en verantwoord en met behulp van *Blik op Nederland*

Hoe krijgen we het brede welvaartsbegrip – dat dus verder strekt dan het dominante financiële denken – geïntegreerd in de cyclus van beleidsvorming, van plan naar resultaat? Daartoe moeten we eerst een blik op die cyclus werpen. In de politiek wordt vaak wel gekeken naar plannen, ambities en beloftes, maar nauwelijks naar de daadwerkelijke resultaten. Een lerende overheid weet wat haar doelen zijn, steekt daar vervolgens geld in, beoordeelt de resultaten en stuurt zo nodig bij. Een overheid die niet tot resultaten komt, verliest het vertrouwen van de bevolking. Daarom zou Verantwoordingsdag minstens dezelfde status moeten hebben als Prinsjesdag.

¹ In 2024 verscheen een eerste evaluatie van het gebruik van het beleidskompas (anderhalf jaar na lancering in maart 2023): <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/10/10/tk-bijlage-wodc-rapport-evaluatie-beleidskompas>. Hierop volgde de beleidsreactie in februari 2025: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/02/14/tk-wodc-rapport-het-gebruik-van-het-beleidskompas-binnen-de-rijksoverheid>. Recent (maart 2026) verscheen het wetenschappelijk artikel 'Het Beleidskompas als houvast in woelig water': https://www.boomportaal.nl/tijdschrift/BenM/BenM_1389-0069_2026_053_001_002.

Veel doelen die in de politiek worden gesteld, zijn niet duidelijk of zijn gericht op de korte termijn. Maar besturen doe je over meerdere jaren heen, dus de lange termijn is minstens zo belangrijk. Met andere woorden, begroten en verantwoorden is leren en bijsturen met een blik op de toekomst, vanuit heldere (langetermijn)doelen.

Als eerste aanzet om brede welvaart in de primaire begrotings- en verantwoordingscyclus in te bedden, heeft de Algemene Rekenkamer een dashboard (*Blik op Nederland*) ontwikkeld op basis van doelen en (minder concrete) bedoelingen voor de lange termijn die zijn vastgelegd in wetten, verdragen en Kamerbrieven, en op basis van bestaande data van het CBS. Daarbij is zoveel mogelijk aangesloten bij de indeling in thema's uit *Keuzes in Kaart*, de doorrekening van de verkiezingsprogramma's door de planbureaus. Het dashboard toont per doel of bedoeling de actuele score en laat daarmee de ontwikkeling ten opzichte van het doel/de bedoeling zien. Ook de doelen uit het coalitieakkoord – slechts acht SMART-doelen, voornamelijk financieel van aard – zijn in het dashboard meegenomen. In totaal bestaat het dashboard uit zo'n vijftig indicatoren, verspreid over tien thema's.

De Algemene Rekenkamer zal in begrotingen en verantwoordingen steeds weer op dit dashboard terugkomen, met de oproep aan het kabinet om duidelijker te zijn over wat het wil bereiken. Maar er is meer nodig om brede welvaart te verankeren in de leercurve. Behalve in het Beleidskompas zou het begrip bijvoorbeeld een plek moeten krijgen in de uitwerking van het coalitieakkoord, in ministeriële nota's en het financieel jaarverslag, in beleidsnota's, in begrotingen en verantwoordingen, en in de kaart en handreiking controle begroting & verantwoording. Daarnaast zou brede welvaart kunnen worden belegd bij taskforces, die concrete doelen kunnen stellen, en bij onderzoeks- en kennisinstellingen.

Grensoverschrijdend bijdragen aan het geluk van Nederlandse burgers

Wat is brede welvaart eigenlijk, en wat vraagt het van de politiek? Brede welvaart gaat over: hoe houd je de samenleving positief bij elkaar? Hoe kunnen we zo gelukkig mogelijk leven? Daarmee betreft brede welvaart niet alleen materiële welvaart, maar ook cultuur, natuur, sport en beweging, mentaal welzijn, vitaal ouder worden, sociale cohesie en de leefbaarheid van dorpen en wijken. Momenteel worden die baten in de politiek onvoldoende meegewogen. Er is sprake van een te smalle verantwoording per ministerie, van te veel 'Haagse muurtjes' – die zouden doorbroken moeten worden. Werken aan brede welvaart zou moeten samenvallen met een brede verantwoording.

Cultuur is onze zon: de randvoorwaarde om als samenleving te kunnen functioneren. Mensen die in een koor bij elkaar komen, erfgoedgemeenschappen die actief zijn, wijkinitiatieven die ontstaan – dit soort activiteiten zijn niet in standaardmodellen te vangen, maar het zijn wél activiteiten die bijdragen aan de kwaliteit van leven en die brede welvaart opleveren. De zachte waarden, die moeilijk te kwantificeren zijn, zijn het fundament van een weerbare samenleving waarin mensen zich met elkaar verbonden voelen. Een goed functionerende overheid in een vrije democratie draagt bij aan het geluk van mensen. Daarmee is het ook de taak van de overheid om dat geluk centraal te stellen, en niet de doelmatigheid en de losse regels. Het is van belang dat we stelselmatig op een brede, integrale manier naar oplossingen zoeken, om hartstochtelijk grensoverschrijdend te kunnen bijdragen aan het geluk van burgers in Nederland.

Koersen op het kompas van brede welvaart

Er zijn verschillende methoden om brede welvaart empirisch te meten. In 2016 hebben de Universiteit Utrecht en RaboResearch de Brede Welvaartsindicator (BWI) ontwikkeld, een integrale maatstaf voor brede welvaart op basis van elf dimensies, in aansluiting bij de theoretische fundering van Amartya Sen. In de BWI komen economische, sociale en ecologische aspecten samen. Naast materiële dimensies, zoals inkomen en baanzekerheid, zijn er dus ook dimensies als persoonlijke ontwikkeling, maatschappelijke betrokkenheid, gezondheid en milieu. Onderlinge kruisverbanden tussen dimensies en ontwikkelingen ten opzichte van elkaar zijn ook te meten, net als regionale verschillen. Zo is bijvoorbeeld te zien dat economische dimensies het beter doen dan ‘zachte waarden’, en dat mensen in Zuid-Limburg minder gelukkig zijn dan elders in het land. Al met al valt te concluderen dat de BWI tussen 2019 en 2024 is gedaald: per saldo zijn Nederlanders minder gelukkig geworden.

De BWI is gebaseerd op data van het CBS, waardoor er onvermijdelijk een vertraging in zit. Daarom meet RaboResearch brede welvaart ook op een andere manier: via een jaarlijkse enquête onder 15.000 Nederlanders over de elf dimensies uit de BWI. Op deze manier is accuraat te meten hoe gelukkig de Nederlandse bevolking zich op dit moment zegt te voelen. Uit deze meting blijkt dat het de afgelopen zes jaar niet zo goed gaat met de brede welvaart: we voelen ons minder veilig, gelukkig, gezond en blij met ons huis. Ook hier zijn verschillen tussen regio's te zien. Opvallend is bijvoorbeeld dat in Brainport Eindhoven, onze nationale trots als economische groeimotor, maar liefst 12 procent van de bevolking een onvoldoende scoort op brede welvaart. Daar gaat iets mis: een *world class economy* vereist een *world class society*.

Een derde methode om brede welvaart te meten, zijn de dialoogsessies die de Rabobank organiseert, waarbij een groep mensen de vraag krijgt voorgelegd hoe we de samenleving weerbaarder kunnen maken vanuit het perspectief van brede welvaart. Dit kwalitatieve onderzoek geldt als een manier om het kompas naar de toekomst te ijken: de uitkomsten reflecteren waarden die uiteindelijk ook een plek in het brede welvaartsbegrip kunnen krijgen. In totaal hebben inmiddels ruim vijfhonderd mensen in veertien regio's aan zo'n dialoog meegedaan. Zij identificeerden – samengevat – zes thema's waarvoor aandacht nodig is om brede welvaart te versterken: intergenerationeel, samenredzaamheid, sociale cohesie, huis- en woonomgeving, gezond leven en economische ecosystemen. In het hart daarvan, het punt waarin al deze thema's samenkomen, vinden we verbindend leiderschap, toekomstperspectief en vertrouwen. Het is de uitdaging voor ons allemaal om de verbinding te zoeken en samen een visie voor de toekomst te ontwikkelen.

Deel II Perspectieven vanuit de Tweede Kamer

Wel interesse, maar belemmeringen staan in de weg

De aandacht voor brede welvaart in de Tweede Kamer is wisselend. Toen het CBS in 2018 de Monitor Brede Welvaart introduceerde, is binnen het ambtelijk apparaat nagedacht over manieren om het brede welvaartsdenken te verweven in de begrotings- en verantwoordingscyclus. Dit ging niet vanzelf en stuitte vaak op onbegrip bij Kamerleden. Toch was er wel degelijk interesse voor het onderwerp. Met Kamerleden van verschillende commissies zijn – commissie-overstijgend – gesprekken gevoerd, onder andere met de planbureaus. Daarbij werd de verkokering in Den Haag als belemmerend ervaren. De afgelopen jaren zijn er verschillende moties over brede welvaart aangenomen en het onderwerp is ook meerdere keren teruggekomen in de begroting, maar de laatste tijd is de aandacht verslapt.

Om brede welvaart hoger op de politieke agenda te krijgen, is het van belang dat de verknoping aan de begrotings- en verantwoordingscyclus goed vorm krijgt. Daarbij moet ook een vergezicht voor de toekomst worden geschetst, met voldoende meetbare doelen. Lange reeksen in de monitoring zijn nodig voor een ononderbroken beeld. Voor Kamerleden is het belangrijk dat zij goed begrijpen waar brede welvaart over gaat; ze hebben handelingsperspectief nodig. Het zou daarom helpen als er één duidelijke meetmethode wordt gehanteerd.

Gebrek aan eenduidigheid

Brede welvaart verbreedt economische discussies waardoor vraagstukken van leefbaarheid, rechtvaardigheid en ecologie er sterk mee verbonden worden. Hierdoor ontstaat het risico dat brede welvaart niet wordt gezien als een middel voor het gezamenlijke belang, maar als een partijpolitieke invalshoek (links-progressief). Volgens critici wordt te weinig gewicht gegeven aan thema's als bijvoorbeeld lastendruk en veiligheid. Een manier om dit te ondervangen, is om kernsets op het gebied van brede welvaart te ontwikkelen die het hele spectrum bestrijken, waar iedereen zich in kan vinden. Dat blijkt in de praktijk moeilijker dan gedacht: de methodologische discussie over de indicatoren en de meetmethode is nog steeds gaande. En dat is nu juist waarom het voor Kamerleden zo ingewikkeld is om aan brede welvaart te werken.

Het gebrek aan duidelijkheid en eenduidigheid rondom het instrument brede welvaart leidt ertoe dat Kamerleden op zoek gaan naar andere instrumenten, zoals gemonetariseerde MKBA's. De dominantie van het financiële denken is daarmee weer helemaal terug – overigens ook in links-progressieve hoek. Mede in het kader daarvan is een belangrijke vraag als het gaat om brede welvaart: wat doen we om de afruil op een eerlijke manier in kaart te brengen? Wat is bijvoorbeeld de prijs van gelijkheid?

Deel III De discussie

Hoe zorgen we er nu voor dat brede welvaart als instrument structureel wordt verankerd in de begrotings- en verantwoordingscycli? Met andere woorden, hoe krijgt brede welvaart een plek in de beleidsvorming? Op basis van de input van de sprekers werden tijdens de discussie een paar richtingen geïdentificeerd, die onderling samenhangen. Ze worden hier gestructureerd gepresenteerd.

Eén taal spreken: een gemeenschappelijke definitie en indicatoren

Het werd veelvuldig genoemd, zowel door de sprekers als door de deelnemers: het ontbreekt aan een eenduidige definitie van het begrip brede welvaart, die door alle partijen wordt omarmd en waar een overzichtelijke set aan indicatoren aan is gekoppeld. Het is van groot belang dat we de wetenschappelijke scherpslijperij achter ons laten: er moet een gemeenschappelijke taal komen, zodat door de hele cyclus heen dezelfde woorden worden

gebruikt en iedereen weet wat met brede welvaart wordt bedoeld. Dat maakt het ook voor politici makkelijker om met brede welvaart aan de slag te gaan.

Met dit begrip en de bijbehorende indicatoren kan de stand van het land in kaart worden gebracht, inclusief mogelijke afvallen en de effecten van ontwikkelingen in het ene domein op andere domeinen. Daarmee moet een geïntegreerd beeld ontstaan van brede welvaart, waarmee in één oogopslag duidelijk is welke impact bepaalde keuzes hebben. Op die manier kunnen beleidsmakers integrale afwegingen maken waarin alle relevante factoren worden meegewogen.

Een open vraag is nog wel *welke* taal moet worden gesproken, en in het bijzonder: in hoeverre de indicatoren moeten worden gemonetariseerd. Enerzijds wordt gesteld dat we ons, in een wereld waarin sprake is van een sterke financiële dominantie, nu eenmaal moeten verhouden tot de financiële realiteit. Als de verschillende aspecten van brede welvaart niet in euro's worden uitgedrukt, dreigt brede welvaart een ondergeschoven kindje te worden. Monetariseren is nodig om financiële middelen te krijgen vanuit de politiek. Anderzijds voelt men weerstand om zaken als sociale grondrechten of het milieu te vertalen naar opbrengsten en kosten voor de samenleving.

De doelen: ten diepste politiek

Een volgende vraag is: hoe ziet brede welvaart er dan inhoudelijk uit? Bij een gemeenschappelijke taal met een bijbehorende set indicatoren hoort een kompas met doelstellingen – wie bepaalt die, en wie maakt uiteindelijk de weging? Dat is helder: de politiek. Beleidsmakers stellen de doelen van het beleid. Brede welvaart als beleidsinstrument is dan ook ten diepste politiek van aard. Het is wel goed mogelijk om de doelen van de politiek (deels) buiten de dagelijkse partijpolitiek om te identificeren, bijvoorbeeld in wetgeving, zoals de Algemene Rekenkamer met het dashboard heeft gedaan. Ook al is het uiteindelijk de politiek die tot een uitspraak moet komen over maatschappelijk gedragen doelen, kun je er wel naar streven om die doelen aan de wisselende waan van de dag te onttrekken.

Vervolgens is het aan beleidsambtenaren, in het bijzonder de planbureaus, om op basis daarvan brede welvaart als beleidsinstrument verder invulling te geven en voor de kennisbasis te zorgen. Dit instrument kan dan uiteindelijk ook worden gebruikt om de effecten van het beleid in kaart te brengen en daarbij te evalueren in hoeverre de doelen zijn

behaald. Daar hebben Kamerleden ook baat bij tijdens het uitoefenen van hun controlerende taak.

Een complicerende factor is wel dat doelen vaak achter de realiteit aan lopen – bijvoorbeeld omdat zich plotseling problemen voordoen waarvoor nog geen doelen zijn geformuleerd, of omdat de doelen niet aansluiten bij wat mensen zelf onder kwaliteit van leven verstaan. Daarom is het ook van belang om verder te kijken dan puur naar de doelen zoals de politiek die heeft gesteld. De Algemene Rekenkamer introduceert in het kader hiervan een risicolijst: een lijst die openstaat voor alles wat niet als doel of bedoeling is benoemd. Deze risicolijst moet ook onderdeel zijn van de integrale afweging die de politiek maakt.

Niet links, niet rechts: overstijgende waarden als ijkpunten

Dat de politiek de doelen bepaalt, betekent vanzelfsprekend dat de doelen politiek gekleurd zijn. Maar dat wil niet zeggen dat brede welvaart – dat verder strekt dan het puur financiële denken – een politiek a priori gekleurd instrument is. Brede welvaart is voor iedereen relevant: een bloeiende economie heeft een bloeiende samenleving nodig. Thema's als sociale cohesie en de leefbaarheid van wijken, bijvoorbeeld, worden door kiezers niet gezien als typisch links. Mensen, van links tot rechts, willen gewoon een betere kwaliteit van leven. Op lokaal niveau en in gesprekken met bijvoorbeeld het bedrijfsleven over de langetermijndoelen van de politiek speelt de links-rechtsdiscussie rondom brede welvaart dan ook veel minder.

Een manier om de politieke tegenstellingen te overbruggen, is om de tijdshorizon te verleggen en samen te werken aan een langetermijnvisie, met gezamenlijke waarden op economisch, ecologisch en sociaalmaatschappelijk gebied. Daarmee ontstaan ijkpunten voor de toekomst. Dit is wat de Rekenkamer heeft geprobeerd. Vanuit die – wat abstractere – waarden kunnen vervolgens concrete doelen worden geformuleerd. De politiek en de samenleving zullen zich op langere termijn tot deze ijkpunten moeten verhouden, en het instrument brede welvaart kan daar een belangrijke rol bij spelen. Overigens zijn er al veel van zulke ijkpunten geformuleerd, maar daar zijn vooralsnog te weinig concrete doelen aan gekoppeld. Het zou helpen als de ijkpunten duidelijker terugkomen in de begrotings- en verantwoordingscyclus.

Brede welvaart in de beleidspraktijk: integraal werken

Als brede welvaart eenmaal een duidelijke invulling heeft gekregen, hoe verankeren we het instrument dan in de Haagse beleidspraktijk? Dat is geen gemakkelijke opgave. Werken aan brede welvaart vereist een brede, domeinoverstijgende blik. Den Haag is echter sterk verkokerd: ieder houdt zich bezig met zijn eigen beleidsterrein. De Tweede Kamer heeft zich georganiseerd in commissies die onderling weinig met elkaar te maken hebben. Het is moeilijk om al die verschillende werkelijkheden structureel bij elkaar te brengen: dat vergt een systemische verandering. De uitdaging is om tot een integrale werkwijze te komen, bijvoorbeeld door een paar overkoepelende doelen – rond grote maatschappelijke opgaven – te onderscheiden en daar taskforces aan te koppelen, die onderling ook weer met elkaar verbonden zijn. Op die manier kan samenhang worden gecreëerd.

De Haagse politiek kan op dit vlak veel leren van het collegiaal bestuur op subnationaal niveau. Zeker op lokaal niveau worden politici gedwongen om nader tot elkaar te komen over de domeinen heen: daar moeten uiteindelijk in de praktijk de keuzes worden gemaakt, daar vinden de afruilen plaats. Daar moet dus ook een geïntegreerd antwoord worden geformuleerd, waarover het college vervolgens verantwoording aflegt aan de gemeenteraad. Deze structuur, met een collegiaal gesprek waarin men onderling tot afruil komt, kent Den Haag niet. Op landelijk niveau zijn de desintegrerende krachten juist sterker.

Dat vertaalt zich in een tendens tot simplificatie. In alle sectoren – woningbouw, defensie, de energietransitie – is men bezig om de beleidsagenda te ontwarren. Samenhang wordt daarbij als verlamdend ervaren. De urgentie is groot, de problemen zijn al moeilijk genoeg en moeten nú worden opgelost, dus – zo is de redenering – laten we het niet nog lastiger maken. Gegeven de manier waarop de Haagse politiek nu is georganiseerd, is dat een logische en begrijpelijke gedachte, en initiatieven als een vereenvoudigingsagenda zijn nodig om vooruit te komen en resultaat te boeken. Wat kan helpen om toch integraler te werken, is om steeds heel nadrukkelijk de afruilen overzichtelijk in beeld te brengen, bijvoorbeeld als het gaat om woningbouw versus natuurbehoud. Dit kan politici ertoe verleiden om meer complexiteit te omarmen.

Terug naar de kern: de verantwoordelijkheid van beleidsambtenaren

Er moet dus een eenduidig instrument komen dat in een samenhangende, geïntegreerde beleidspraktijk kan worden ingebed – maar daarmee zijn we er nog niet. De beleidsmaker moet namelijk ook een beleidstheorie hebben, een geheel van aannames, veronderstellingen en verbanden, om maatschappelijke opgaven aan te pakken. Er bestaan meerdere theorieën, waarvan de ene effectiever is dan de andere, afhankelijk van het beoogde resultaat. Het is de verantwoordelijkheid van beleidsambtenaren om beleidsmakers te laten zien welke beleidstheorie of oplossingsrichting in welke situatie het meest effectief is. In de jaren zeventig en tachtig was dit de gangbare praktijk, maar de afgelopen decennia is het politieke systeem het ontleerd om op deze manier te functioneren. Er zijn weliswaar nuttige tools zoals het Beleidskompas ontwikkeld, maar de mate waarin die worden gebruikt is zeer variabel.

Het is zaak om dit weer stevig neer te zetten. Beleidsambtenaren zijn er om zoveel mogelijk op wetenschappelijke feiten gebaseerde oplossingen aan te dragen voor maatschappelijke vraagstukken. Op basis daarvan moet de politiek vervolgens afwegingen en keuzes maken. Dat vraagt van de politiek om naar beleidsambtenaren te luisteren en niet al van tevoren de oplossing te dicteren, zonder goed te kijken wat nu precies het probleem is en welke verschillende wegen kunnen bijdragen aan de oplossing. Dit speelt ook breder: vanuit sectoren wordt momenteel gelobbyd met verhalen die vooral een ideologisch karakter hebben en onvoldoende evidence-based zijn.

Dit herstel van de verhoudingen, waarvoor een doorbraak binnen het huidige systeem nodig is, vergt leiderschap van alle betrokken beleidsambtenaren. Wetenschap én praktijk zouden veel meer – en vanaf de start – betrokken moeten worden bij de beleidsvorming, en hun plek daarin moeten opeisen. Daarmee kan worden voorkomen dat de politiek al met bepaalde veronderstellingen is begonnen en er te weinig ruimte is om nog op een zuivere manier nieuwe voorstellen of oplossingsrichtingen in te brengen. De dialoogsessies – sessies met vertegenwoordigers uit uitvoering, beleid en politiek – die het huidige kabinet organiseert, vormen een goede aanzet hiertoe.

Nieuwe tractie nodig: een taskforce of coalitie brede welvaart

De vraag, tot slot, is: hoe komen we nu verder? Hoe ontwikkelen we de gezamenlijke taal en de indicatoren, hoe geven we het instrument nadere invulling en hoe zorgen we voor de nodige veranderingen in Den Haag om brede welvaart hoger op de agenda te krijgen? Hiertoe

kan een taskforce en/of een brede coalitie rondom brede welvaart worden opgezet. Een taskforce, in elk geval bestaande uit de Algemene Rekenkamer, de Raad van State, het CBS en de planbureaus, kan zorgen voor een kernset aan brede welvaartsindicatoren, gekoppeld aan politieke doelen. In een coalitie kunnen meerdere partijen vanuit verschillende beleidsterreinen – vanuit wetenschap, politiek en uitvoering – samenkomen om nieuwe ideeën op te doen en elkaar verder te helpen, zodat niet iedereen opnieuw het wiel hoeft uit te vinden. Op die manier kunnen we gezamenlijk én in samenhang brede welvaart centraal stellen.